

Lunds Universitet
Socialhögskolan
Sol 064
HT 2002

INDIVIDUELLA PROGRAMMET GENVÄG ELLER SKENVÄG TILL ETT NATIONELLT PROGRAM?

Författare: Ingmari Cato
Anna Swenzohn
Handledare: Torbjörn Hjort

Abstract

This is a 10 Swedish credits essay at the sixth term of the programme for social studies at the University of Lund.

The purpose of the composition was to examine how the "individual programme" is established and how it serves.

The framing of the questions has been; how the programme is established; how to get admitted as a pupil; how the schools serve to reach their purposes; how the pupils themselves find their studies and how many that go on to and complete a national programme.

The method used to gather information has been; qualitative interviews with the counsellor of study at two grade schools; qualitative interviews with the counsellor of study, the curator, teachers and pupils at two upper secondary schools with individual programmes. Secondary information was taken from literature and the Internet.

The main result is that the pupils, overall, are satisfied with their education. To reach the purpose of the education the schools mainly motivate the pupils by trainee work. Although statistics do show that few pupils graduate from a national programme within four years.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING	Sid.
1. FÖRORD	4
2. PROBLEMFÖRMULERING	5
3. SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	5
4. METOD OCH URVAL	6
5. TEORETISK UTGÅNGSPUNKT	8
6. TIDIGARE FORSKNING OCH UTREDNINGAR	9
7. ETISKA ÖVERVÄGANDEN	10
8. FORTSATT FRAMSTÄLLNING	10
9. NYCKELBEGREPP	10
10. INDIVIDUELLA PROGRAM	11
10.1 Inledning	11
10.2 Vad styr individuella program?	11
10.3 Målsättning med individuella program	12
10.4 Hur går ansökan/intagningen till?	12
11. TEMA	13
11.1 Inledning	13
11.2 Beskrivning av skolorna	14
11.2.1 Magleskolan	14
11.2.2 Annelundskolan	14
11.3 Bemötande	14
11.3.1 Diskussion	16

11.4 Motivation	17
11.4.1 Diskussion	19
11.5 Undervisning	20
11.5.1 Diskussion	22
12. UPPFÖLJNING OCH STATISTIK	23
12.1 Hur många elever har gått individuella program sedan starten?	23
12.2 Hur många elever går över till nationella program?	23
13. SAMMANFATTNING	24
14. EGNA REFLEKTIONER	25
KÄLLFÖRTECKNING	28
BILAGOR	30-32
Bilaga 1, 2 och 3. Underlag för intervjuer.	

1. FÖRORD

Vi vill tacka studie- och yrkesvägledarna, Anita Persson på Tolvåkerskolan i Löddeköpinge och Lars Kåraholm på Järnåkraskolan i Lund, för att de hjälpt oss med hur grundskolorna förbereder eleverna för gymnasiet. Vidare vill vi tacka; studie- och yrkesvägledare Pia Lord, kurator Sara Liljenberg och lärare Inga Westerlund på Annelundskolan i Kävlinge samt studie- och yrkesvägledare Eva-Lena Jönsson och Rose-Marie Gudmundsson, kurator Karin Bertilsson och lärare Dan Jäger på Magleskolan i Lund för att de med intresse ställde upp på våra intervjuer och berättade hur man arbetar på en skola med individuella program. Vi vill även tacka de elever som ställde upp och berättade hur de ser på det individuella programmet. Slutligen vill vi rikta ett tack till vår handledare Torbjörn Hjort.

2. PROBLEMFÖRMULERING

Ett problem i samhället idag är att många elever saknar betyg i kärnämnen när de slutar grundskolan. För att vara attraktiv på arbetsmarknaden idag krävs utbildning och kunskap och de ungdomar som saknar detta hamnar i kläm (Skolverket, Dnr2000:3153). 1991 fattade riksdagen beslut om en ny gymnasiereform som bland annat innebär att kommunerna är skyldiga att erbjuda gymnasieutbildning eller annan sysselsättning för ungdomar till och med juni det år de fyller tjugo. Därför erbjuds sedan juli 1992, då reformen trädde ikraft, platser på individuella program (Individuella programmet 2001). Det övergripande målet är att eleverna ska få en möjlighet att i sin egen takt läsa in den kunskap som behövs för att få godkänt i de behörighetsgivande ämnena och på så sätt bli behöriga till ett nationellt program. Man kan även gå ett programinriktat individuellt program, PRIV, där man parallellt med ett nationellt program läser de ämnen man saknar betyg i (Ibid.). PRIV tas inte upp i denna uppsats.

Antal elever som gått ett individuellt program har ökat mellan 1995 och 1999 och det individuella programmet har dessa år varit det tredje största programmet efter Samhällsvetenskapsprogrammet och Naturvetenskapsprogrammet (Skolverket Dnr 2000:1838).

Vad händer med ungdomar som inte kommer in på ett nationellt program? Lyckas kommunerna fånga upp alla i någon form av utbildning eller sysselsättning? Många av de elever som idag går individuella program tappade studielusten/orken under högstadiet (SOU 2000:39). Är individuella program en studieför form som kan motivera skoltrötta elever till att studera vidare på nationella program? Vad anser eleverna? Vet man vad som händer med eleverna efter året/åren på ett individuellt program, det vill säga, finns det någon uppföljning av hur många elever som flyttas över från ett individuellt program till ett nationellt och som slutför det nationella programmet?

3. SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR

Vårt syfte med denna uppsats är att se hur arbetet på ett individuellt program kan vara uppbyggt och hur man går tillväga med intagningen. Vi vill även ta del av elevernas egna upplevelser och om de anser att målen med de individuella programmen uppfylls. Vidare är vi intresserade av hur stort antal elever det är som flyttas över till ett nationellt program och fullföljer det.

För att nå fram till vårt syfte söker vi svar på dessa frågor:

- Hur är ett individuellt program uppbyggt och hur går intagningen till?

samt:

- Hur gör skolorna för att leva upp till målen för ett individuellt program?
- Hur ser eleverna på sin studiegång på det individuella programmet?
- Hur många elever går över och fullföljer ett nationellt program?

4. METOD OCH URVAL

Tyngdpunkten för denna studie vilar på information från informanter eftersom vi har bedömt att vi inte kunde få den information vi sökte enbart från litteraturen. För att få fördjupad kunskap om hur eleverna känner och ser på sina studier vid individuella program ansåg vi det svårt att genomföra en kvantitativ enkätundersökning och valde kvalitativa intervjuer. Det hade varit intressant att få en mer generell bedömning av ämnet men tiden är begränsad. Vi valde därför att använda oss av intervjuer från två skolor för att få en djupgående insikt i hur individuella program fungerar.

För att få en inblick i hur det går till att söka till gymnasiet och individuella program gjorde vi ett strategiskt val av informanter. Vi valde att genomföra semistrukturerade intervjuer med två studie- och yrkesvägledare från två olika grundskolor, Tolvåkerskolan i Löddeköpinge och Järnåkraskolan i Lund. På dessa grundskolor är det studie- och yrkesvägledarna som förbereder och hjälper elever och föräldrar med valet till gymnasiet och besitter därför den kunskap vi sökte. Dessa grundskolor, precis som gymnasieskolorna vi besökt, ligger i två olika kommuner, Kävlinge- och Lunds kommun. Tanken bakom att välja skolor från två kommuner var att vi ville se hur olika kommuner lägger upp sitt arbete med individuella program, inte att jämföra kommunerna mot varandra. Valet av kommuner och skolor var slumpmässigt så tillvida var de är lokaliserade, det vi fokuserade på var att det individuella programmet inte skulle vara förlagt på en gymnasieskola. Vi är dock väl medvetna om att detta på intet sätt speglar hur det ser ut i Sverige i stort, för det krävs en omfattande undersökning.

På Annelundskolan i Kävlinge och Magleskolan i Lund, skolor med individuella program, genomförde vi, även här, semistrukturerade intervjuer med utvalda nyckelpersoner. Kuratorer, studie- och yrkesvägledare och lärare eftersom de kan ge oss den information vi söker. Av

dessa informanter, en för varje yrkeskategori och skola, sökte vi information om hur individuella program fungerar och hur de arbetar för att möta elever med speciella utbildningsbehov.

Vidare ville vi ur elevernas perspektiv se hur de tycker att de individuella programmen fungerar. Har lärare och elever samma syn på programmen? Detta genomfördes med intervjuer av slumpmässigt utvalda elever. Kort sagt, de som ville bli intervjuade vid förfrågan. Intervjuerna var semistrukturerade för att tidvis övergå till strukturerade eftersom några elever inte var så talförda. Vi valde att låta eleverna själva bestämma om de skulle intervjuas enskilt eller parvis. En flicka intervjuades ensam, de andra var två och två. Hur detta påverkar svaren är svårt att säga men eftersom vi inte haft några direkt personliga frågor anser vi att svaren är jämförbara. Antal elever som intervjuades var fem. Tre intervjuer genomfördes med bandupptagning och vid två fördes anteckningar. Orsaken till att det fördes anteckningar vid två av intervjuerna var att bandspelaren inte fungerade. (Se bilaga 1, 2 och 3 för intervjufrågor av de olika kategorierna.)

Bearbetningen av råmaterialet gjordes genom att vi skrev ut intervjuerna ordagrant och ur detta försökte vi hitta gemensamma nämnare under vilka materialet kunde kategoriseras. Tre teman valdes; bemötande, motivation och undervisning. Under varje tema försökte vi identifiera mönster, gemensamma drag och skillnader. Att finna dessa likheter var stundom svårt eftersom elever och personal hade olika språk och olika sätt att uttrycka sig på. Dessa skillnader ledde till ett dilemma när vi ville framhäva elevernas idéer och synpunkter mer. Men även om en del gymnasieelever kan ha svårigheter med att uttrycka sig och belysa problem på ett klart och tydligt sätt, anser vi att elevernas uttalanden väl visar deras upplevelser av individuella program och hur de anser att skolan lever upp till målen med utbildningen.

För att öka validiteten (Denscombe, 1998) används inte enbart intervjumaterial utan även litteratur för att via den se hur skolorna förhåller sig till lagar och förordningar. Tidigare forskning och statistik kommer att tas upp och jämföras med informanternas beskrivningar av skolorna och deras arbete.

Teorin vi kommer att använda oss av är utvecklingsekologisk teori. Vi har koncentrerat oss på att använda systemen närmast individen, i detta fall eleverna. Teorin hade även varit

applicerbar på skolverksamhet i ett större perspektiv. Det hade till exempel varit möjligt att se på de individuella programmen ur en implementär vinkel, det vill säga hur verksamheten följer olika styrdokument, men vi befarade att elevernas perspektiv skulle hamna i skymundan och valde därför bort detta.

5. TEORETISK UTGÅNGSPUNKT

För att förstå eventuella framgångar och motgångar ur ett teoretiskt perspektiv använder vi oss av Urie Bronfenbrenners utvecklingsekologiska teori. I stort är teorin uppbyggd av hur fyra system påverkar individen. De fyra systemen är ömsesidigt beroende av varandra och utgör den ekologiska utvecklingsmiljön. Bronfenbrenner kallar dem för *Makro-*, *Exo-*, *Meso-* och *Mikrosystem* (Gunnarsson, 1999). För uppsatsen är det mikrosystemet som är av primärt intresse även om de andra systemen påverkar. I mikrosystemet ingår individens närmiljö som hem, *skola* och fritid. Bronfenbrenner menar att varje upplevelse i mikrosystemet är unik för var individ till exempel en undervisningssituation ger upphov till olika lärande och handlingar hos olika elever. Vad han ser som nödvändigt för att en individ ska kunna lära sig något är; hur man upplever sig klara uppgiften i förhållande till andra; hur man upplever att andra i gruppen och läraren ser på en; hur man upplever sig själv i förhållande till andra, om man känner sig uppskattad och accepterad och dylikt (Gunnarsson, 1999).

För att lektionerna ska kunna bli en del av en lärandeprocess krävs att eleverna får vara delaktiga, får känna ansvar och framtidstro – innan man når detta måste eleven själv vilja lära sig. För att få den viljan måste eleven, enligt Gunnarsson, känna *inre kontroll* och *yttre frihet*. För att närmare förklara dessa begrepp har författaren valt att beskriva motsatsen, det vill säga: "Elever upplevde att lärarna bestämde val av metod, scheman och innehåll samt när stöd och handledning skulle vara tillgängligt. Eleverna kände sig missgynnade och inkompetenta och kunde inte utnyttja sin förmåga. De ansågs vara obegåvade, stökiga och allmänt avvikande – vilket ledde till utanförskap och de kände sig varken omtyckta eller saknade. Detta gav reaktioner som varför ska jag bry mig? De började skolka och skapade en egen ordning oberoende av skolans och de vuxnas regelsystem"(Gunnarsson, 1999 s81). När det är som ovan råder inre frihet och yttre kontroll – motsatsen till detta är *yttre frihet*, då eleven kan styra sin lärande process och den *inre kontrollen* ger mål och mening till processen.

Vidare i utvecklingsekologin, enligt Gunnarsson, behöver elever ordning i lärandeprocessen. Det krävs att eleverna vet vem som gör vad och vad som förväntas av dem. Eleverna ska få

känna sig delaktiga i studieplanering och måste också få ta eget ansvar. Eleven växer med ansvar och måste få göra egna val även om de inte alltid är lyckade. Oavsett resultatet av valet menar Gunnarsson att personalen aldrig får svika, detta för att elever med dåliga vuxenrelationer ska kunna förstå att det går att lita på vuxna. Även om det anses bra med ökat ansvar, är det alltid de vuxna som har det övergripande ansvaret (Gunnarsson, 1999).

Intressant för uppsatsämnet är i viss mån även mesosystemet – där interaktionen mellan mikrosystemen sker. Sett ur ett skolperspektiv: hur skola och föräldrar samarbetar, om det råder liknade värderingar mikrosystemen emellan är grunden bättre för individens lärande och utveckling (Gunnarsson, 1999). Interaktionen och samspelet i mikrosystemet är värdefullt för att kunna lära känna eleven och dess övriga situation. Som avslutning kan man sammanfatta den delen av utvecklingsekologin som används här med ett ord "rättvisa" och med detta menas att om eleven känner sig rättvist behandlad i skolan, på lektionen, i kompisgruppen och hemma – då ökas möjligheten för att nå yttre frihet och inre kontroll och detta i sin tur kan ge en utvecklande och målmedveten studietid (Ibid).

6. TIDIGARE FORSKNING OCH UTREDNINGAR

Forskning om individuella program har inte publicerats i någon större mängd. I statens offentliga utredningar kan man finna utredningar om gymnasiet och individuella program till exempel i "Välfärd och Skola". Skolverket har på regeringens begäran gjort utredningar, till exempel "Efter skolan" och "Utan fullständiga betyg - varför når inte alla målen". I dessa rapporter har man sökt svar på varför så få elever går vidare till nationella program efter individuella program och orsakerna till att eleverna saknar fullständiga betyg.

En avhandling som direkt handlar om det individuella programmet är Elisabeth Hultqvists, Segregerande integrering (2001), vars syfte var att analysera en grupp skolvaga elevers möte med gymnasieskolans individuella program och att ge ett historiskt perspektiv på förändringen av rekryteringen till skolan. Hon använde sig av klassrumsobservationer i tre klasser på gymnasieskolans individuella program mellan 1996 och 1997. Hon studerade även en klass på samhällsvetenskapliga programmet för att kunna jämföra observationerna. Hultqvists metod skiljer sig från vår, även hennes syfte eftersom hon observerade själva undervisningen och hur eleverna reagerade för det "rumsliga" olikheterna.

7. ETISKA ÖVERVÄGANDEN

När vi intervjuade eleverna valde vi att göra det anonymt för att lärare och övrig personal inte ska veta vilka elever vi talat med, detta för att skydda elevernas integritet. Eftersom skolorna ska kunna bemöta alla oavsett anledning till att de går individuella program har vi valt att inte ställa några frågor om detta. Elevexempel som nämns kommer från intervjuad skolpersonal.

8. FORTSATT FRAMSTÄLLNING

Fortsättningsvis kommer vi att ta upp nyckelbegrepp och här förklara olika skolrelaterade begrepp. Därefter tas upp vad som styr de individuella programmen och hur en ansökan går till. Vidare följer en redovisning av inhämtat material från skolorna med individuella program. Redovisningen är uppdelad i tre huvudteman med analys i efterföljande diskussion. Efter detta tas statistik upp gällande antal elever som gått individuella program respektive gått över till ett nationellt program. Uppsatsen avslutas med en sammanfattning och egna reflektioner.

9. NYCKELBEGREPP

Individuella program: Gymnasiet består idag av sexton nationella program. Det individuella programmet kan kallas det sjuttonde. Detta program är individuellt och upplägget beror på den enskilde elevens kapacitet och förmåga. Vilka mål eleven ska sträva åt ska stå i studieplanen (Individuella programmet, 2001).

Individuell studieplan: Ett "kontrakt" där elevens mål med utbildningen beskrivs och som elev och personal från skolan ska skriva tillsammans. Eleven har rätt att fullfölja denna plan (Skollagen 1985:1100. Kap.5 § 20). Annelundskolan kallar sitt "kontrakt" för handlingsplan, fortsättningsvis använder vi studieplan för båda skolorna.

Individuell arbetsplan: En plan där lärare skrivit upp vad eleven måste studera i de olika ämnena för att uppnå ett godkänt betyg. Eleven följer sedan denna och lägger upp sitt arbete efter denna (Lärare Annelundskolan).

Behörighetsgivande ämnen: Den allmänna behörigheten till gymnasiet är godkända betyg i engelska, svenska, svenska som andraspråk och matematik (Individuella programmet, 2001).

Kärnämnen: svenska, engelska, matematik, samhällskunskap, religionskunskap, naturkunskap, idrott och hälsa samt estetisk verksamhet. Detta är ämnen som alla ska läsa på de nationella programmen förutom dessa finns det karaktärsämnen som är programrelaterade (Larsson, 2002).

10. INDIVIDUELLA PROGRAM

10.1 Inledning

Individuella program är utbildning för elever som av olika anledningar inte kommit in på något av de nationella programmen på gymnasiet. Dessa elever kan sakna betyg i ett eller flera av de behörighetsgivande ämnena. Det kan även vara elever som har godkänt i de behörighetsgivande ämnena men som vill höja sina betyg för att komma in på sina förstahandsval. Syftet med individuella program är främst att förbereda eleven för vidare studier på ett nationellt eller ett specialutformat program, men även att möta elevers speciella utbildningsbehov (Individuella programmet 2001).

10.2 Vad styr det individuella programmet?

Skolans arbete med eleverna är ytterst fastställt av nationella styrdokument. Dessa är bindande föreskrifter som måste följas. Överst är *Skollagen*, som riksdagen stiftat, som innehåller de grundläggande bestämmelserna. Här anges även de övergripande mål och riktlinjer som finns för utbildningen. Regeringen har sedan fastställt en *läroplan* som anger skolans värdegrund, grundläggande riktlinjer och mål. Läroplanen är uppdelad i olika huvudområden till exempel kunskaper, elevernas ansvar och inflytande. För varje program på gymnasiet fastställs programmål, dock ej på individuella program. *Betygskriterierna* fastställs av Skolverket och anger nivåer på de kunskapskvaliteter som ska bedömas för betygssteg G, VG och MVG. Det lokala dokument som styr arbetet är *skolplanen*. I den ska kommunen visa hur verksamheten ska bedrivas för att uppnå målen. Vidare ska den beskriva hur verksamheten ska utvecklas och förändras på kort och lång sikt och hur målen i de nationella måldokumenterna ska uppnås. Kommunen ska också kontinuerligt följa upp och utvärdera skolplanen. I den *lokala arbetsplanen* ska det beskrivas hur den enskilda skolan vill organisera sin verksamhet, reflektera över den, utvärdera och förändra den. Den ska visa hur nationella mål skall uppnås liksom målen i den kommunala skolplanen. Detta styrdokument ska vara levande och ska kontinuerligt följas upp och utvärderas. Det är rektorns ansvar att en lokal arbetsplan upprättas och revideras vid behov. Varje elev ska ha en *individuell studieplan*. I den ska det stå vilket program och vilka kurser eleven valt. Det ska även framgå om eleven följer ett fullständigt, utökat eller reducerat program. Den individuella studieplanen skall kontinuerligt följas upp (Individuella programmet 2001).

10.3 Målsättning med Individuella program: Skollagen (1985:1100) 5 kap.

4 b § Ett individuellt program skall först och främst förbereda eleven för studier på ett nationellt program eller ett specialutformat program.

Ett individuellt program kan

1. särskilt inrikta sig mot studier på ett nationellt eller specialutformat program (programinriktat individuellt program),
2. göra det möjligt för ungdomar att genom lärlingsutbildning förena en anställning som syftar till yrkesutbildning med studier av vissa ämnen i gymnasieskolan, och
3. möta elevers speciella utbildningsbehov.

Ett individuellt program som har ett sådant syfte som avses i första stycket kan utformas för en grupp elever.

Ett programinriktat individuellt program skall utformas för en grupp elever.

Utbildningen på ett individuellt program skall följa en plan, som skall fastställas av styrelsen för utbildningen. I fråga om sådana individuella program som avses i andra stycket 2 får regeringen föreskriva att utbildningen i skolan skall omfatta vissa ämnen.

10.4 Hur går ansökan/intagningen till?

I slutet av vårterminen i årskurs åtta, börjar studie- och yrkesvägledarna med att besöka klasserna och berättar allmänt om de 16 nationella programmen. På Tolvåkerskolan har man en kvällsinformation för föräldrar om utbildningsutbudet på gymnasieskolorna samt de fristående gymnasieskolorna. Under höstterminen i årskurs nio fortsätter arbetet med valet till gymnasiet. Studie- och yrkesvägledarna samtalar enskilt med eleverna, föräldrarna är också välkomna. Ibland används ett test för att eleverna ska få en idé om vad som kan vara intressant för dem. Båda skolorna har nu en större informationskväll för elever och föräldrar, där representanter för olika gymnasieskolor är välkomna. Gymnasieskolorna har öppet hus för att eleverna ska få se hur skolorna ser ut. I februari lämnas ansökan in och i april kommer det preliminära intagningsbeskedet. De elever som inte blivit antagna eller är obehöriga erbjuds en plats på de individuella programmen.

Arbetet med elever man redan vet saknar betyg i de behörighetsgivande ämnena skiljer sig åt mellan skolorna. På Tolvåkerskolan pratar studie- och yrkesvägledaren under vårterminen i årskurs nio med föräldrar och elev och vid dessa möten påpekas det att om betygen inte förbättras återstår det individuella programmet till hösten.

På Järnåkraskolan berättade studie- och yrkesvägledaren att han oftast inte alls pratar om gymnasiet med de elever som saknar betyg. Det handlar istället om att ta tag i det som gör att eleverna inte trivs eller klarar av skolan. Gymnasiet är inte intressant förrän det andra är löst. Istället försöker man arbeta med speciallärare, lärare och elevens föräldrar och kanske få anpassad studiegång. Detta kan till exempel vara att eleven är i skolan någon dag och resten

av veckan praktiserar på en arbetsplats. Skulle det inte ordna sig diskuterar man det individuella programmet.

Studie- och yrkesvägledare från skolorna med individuella program besöker båda grundskolorna på våren och träffar de elever som kan vara aktuella till hösten. De skapar sig en bild av hur det ser ut för eleverna och hur man på bästa sätt ska kunna ta emot dem.

Skillnaden mellan skolorna är relativt stor gällande antal elever som går från grundskolan till individuella program. Från Tolvåkerskolan kommer cirka tio elever medan det från Järnåkraskolan kommer en till två elever. Antal elever i årskurs nio som gick ut vårterminen 2002 var dock fler på Tolvåkerskolan, 140 mot 112 på Järnåkraskolan.

Kävlinge och Lunds kommun erbjuder de elever som har IG i ett eller flera av de behörighetsgivande ämnena att gå i sommarskola. I Lund får man läsa ett ämne koncentrerat under tre veckor och i Kävlinge två ämnen under fyra veckor. De flesta når godkänt och en ny ansökan skickas till intagningsnämnden. Eleven är då med i reservintagningen till gymnasiet och får ytterligare en chans att gå ett nationellt program.

11. TEMA

11.1 Inledning

I redovisningen av vårt inhämtade material delar vi upp all fakta i tre huvudteman: **Bemötande/Inställning** - Fokus ligger på elevernas upplevelser och deras inställning till programmen. Vidare tas upp hur skolan är i sitt bemötande av eleverna vid terminsstart på hösten. Andra temat är **Motivering** och riktar sig dels mot studiemotiverande åtgärder och dels hur det arbetas med elevens självkänsla och självförtroende. Det sista temat är **Undervisning** och innefattar allt från ambitionsnivåer och svårigheter i att uppnå önskat betyg men också undervisningssätt och vad som styr skolverksamheten.

Alla teman kommer att belysas ur de olika informanternas synvinklar för att få en nyanserad bild. Eftersom skolorna är procentuellt ganska lika under detta läsår, gällande antal lärare och elever, har vi valt att beskriva vad skolorna har gemensamt utan att nämna vilken skola som sagt vad. Där skolorna valt att ha olika arbetssätt namnges vem som gör vad. Efter varje tema för vi en diskussion om hur skolorna arbetar och deras intentioner. Elevernas och lärarnas lika eller olika syn jämförs sedan med vad tidigare forskning visat. Efter dessa teman redovisas statistik och uppföljningar som gjorts.

11.2 Beskrivning av skolorna

11.2.1 Magleskolan

Skolans upptagningsområde är Lunds kommun. Detta läsår går 180 elever på individuella program. Personalfördelningen är: lärare motsvarande sju heltidstjänster, en kurator, en sjuksköterska, två studie- och yrkesvägledare, psykolog motsvarande halvtid, två ungdomsassistenten, en socialpedagog, en fritidsledare och en elevassistent. Det finns möjlighet för eleverna att läsa upp alla ämnen till MVG och ämnesutbudet är: engelska, svenska, matematik, SO ämnen, data, musik och drama. Eleverna får studiemedel som idag är 950 kr i månaden, för praktiken utgår ingen ersättning.

Magleskolan har en grupp med elever som har G i kärnämnen men för att komma in på sina förstahandsval måste höja sina betyg. Denna grupp går tillsammans hela läsåret. Övriga elever har individuella scheman och grupperna är bestämda efter ämnen och i viss mån kunskapsnivå. Grupperna varierar i antal elever från en till två upp till maximalt åtta stycken.

11.2.2 Annelundskolan

Skolan har Kävlinge kommun som upptagningsområde och under detta läsår går där ca 55 elever. Personalen som arbetar med eleverna är: tre lärare, en kurator (12 timmar per vecka), en studie- och yrkesvägledare. Skolsköterska och skolpsykolog delas med de andra skolorna i kommunen. Ämnen som finns tillgängliga är: engelska, svenska, matematik, SO ämnen, biologi och bild. I de behörighetsgivande ämnena kan man läsa upp till MVG i de övriga till G. Eleverna får studiemedel som motsvarar 950 kr i månaden. Ersättning för praktiken är 65 kr per arbetad dag eller om de väljer busskort 40 kr per dag. På skolan finns två elevgrupper, de som läser en dag eller de som läser två dagar per vecka, respektive grupp följer varandra. Gruppen som läser två dagar är störst och består av ca 20 elever medan onsdagsgruppen har något färre elevantal.

11.3 Bemötande

Studie- och yrkesvägledare på Annelundskolan och Magleskolan går på vårterminen ut till grundskolorna för att hälsa på de elever som kan vara aktuella till hösten. Vid detta möte berättar studie- och yrkesvägledaren om hur det fungerar på skolan. Eleverna får också komma till skolan och se hur där ser ut. De eleverna från Magleskolan vi pratade med anser inte att de fick någon information om det individuella programmet på sin grundskola.

Eleverna efterlyser mer information om skolan och praktiken. Eleverna från Annelundskolan nämnde ingenting om detta.

När eleverna börjar på höstterminen har båda skolorna en inskolning. Magleskolan använder de tre första veckorna som introduktion då det är tänkt att alla, både personal och elever, ska lära känna varandra. Under introduktionen har elev, mentor, studie- och yrkesvägledare och lärare samtal om vilka mål eleven har och upprättar tillsammans en studieplan, som sedan ligger som grund för elevens tid på Magleskolan. Studie- och yrkesvägledaren säger att: "vi sparar lektioner och praktik till några veckor in i terminen, det är bättre att de känner sig hemma här först". De tycker att det är bra om eleverna lär känna varandra så fort det är möjligt eftersom det ofta ökar respekten dem emellan. Personalen upplever denna period som oerhört värdefull och dessa veckor lägger grunden för vilka grupper eleverna senare ska placeras i.

Eleverna vi intervjuade på Magleskolan tyckte att introduktionen var rolig men "om det kom fram så mycket under kubbspel i stadsparken" är de mer tveksamma till. En elev sa att "man kände sig testad, just för att de skulle veta vilken grupp jag skulle tillhöra". Eleverna tror vidare att gruppindelningen sker mer med hänsyn till vilken kunskapsnivå eleven befinner sig på än hur de är som personer. På frågan om hur studieplanen upprättades svarar de att den blev precis klar och att den egentligen inte behövde skrivas ner eftersom man kommer ihåg vilka mål man har i huvudet. Samtalet man hade i början av terminen rörde sig visserligen om samma sak, men den riktiga studieplanen ansåg de blev färdig först i november.

På Annelundskolan är det avsatt en vecka i början av augusti då eleverna kan lära känna skolan samt bli bekanta med lärare och klasskamrater. Efter det prioriteras, enligt studie- och yrkesvägledaren "hur viktigt det är att få igång dem så fort som möjligt med både skola och praktik". Gruppindelningen sker efter hur många dagar eleven tänkt sig läsa i veckan och denna grupp sitter sedan tillsammans i samma klassrum. De intervjuade eleverna minns ingen direkt introduktion utan att det var viktigare att börja läsa igen vilket de upplevde som bra eftersom de trots allt är där för att läsa upp betygen. Denna första vecka håller skolan inskrivningssamtal med alla elever och under detta samtalar elev, lärare och studie- och yrkesvägledare om vad eleven har för mål med sina studier på individuella programmet. Eleverna kommer ihåg inskrivningssamtalet men inte upprättandet av handlingsplanen. En elev säger: "Det tog tio minuter så något större inskrivningsmöte var det inte".

För att bemöta elever som vill avbryta sina studier helt har man inga speciella handlingsplaner eftersom gymnasiet är frivilligt. Skolorna försöker få eleverna att stanna kvar, som kuratorn på Annelund säger: "Är det mycket skubb så ligger man på och pratar med eleven – är det praktiken eller något ämne som inte fungerar så försöker man korrigerar det på något sätt/.../ Sen blir det varning hem – en varning om att studiebidraget kan komma att dras in och i slutändan kan det leda till att man inte får gå i skolan heller". Vidare säger kuratorn att man inte följer upp elever som hoppar av och att det ofta finns andra problem förutom vantrivsel i skolan, då är skolan inte något bra alternativ som sysselsättning. Hur mycket skolan motiverar eleven att fortsätta med studierna är mycket individuellt.

På Magleskolan har man ett liknande tillvägagångssätt. Det finns två ungdomsassistenter vars främsta arbetsuppgift är att prata med eleverna och få dem att komma till skolan. I likhet med Annelund tar man fasta på det som fungerar till exempel om det finns ett intresse för matematik då ökar man antalet lektioner i detta ämne och drar ner på det som eleven tycker är jobbigt. Kuratorn berättar: "det händer att dom inte är intresserade av skolan och inte vill praktisera för 950 kronor i månaden". När detta händer har Magleskolan i motsats till Annelund fortsatt kontakt med eleven, även om de går ner i kontaktgrad. Eleven står fortfarande kvar i registret och kontaktas var tredje till sjätte månad för att tillfrågas om de vill komma tillbaka. Kuratorn säger vidare "det är ibland viktigt att få lov att tacka nej eller hoppa av för att sedan komma tillbaka och faktiskt vilja studera". Vidare poängterar Magleskolan att eleverna måste lära sig att det är upp till dem att ta ansvar för sin skolutbildning.

11.3.1 Diskussion

Det står i skollagen att skolorna bland annat ska kunna möta varje elevs speciella utbildningsbehov (Skollagen 1985:1100). Det är viktigt att det upprättas en genomarbetad individuell studieplan. Det är också viktigt att detta arbete genomförs i aktiv samverkan med eleven. När studieplanen utarbetas måste uppmärksamhet ägnas elevens hela situation och inte bara de eventuella kunskapsbrister som konstaterats. I många fall har sådana kunskapsbrister sin orsak i dålig självkänsla och bristande tilltro till den egna förmågan (Individuella programmet 2001).

Efter intervjuerna står det klart att elever och personal har olika uppfattning om upprättandet av studieplanerna. Styrdokumentet kräver att en individuell studieplan ska upprättas för varje elev. Detta anser personalen att det görs men för eleverna är det inte klart att det upprättas en

studieplan vid inskrivningssamtalet. Eleverna är inte införstådda med vad det innebär och måste därför informeras. Detta för att aktivt kunna medverka och förstå att studieplanen är ett "kontrakt" mellan skola och elev, som styr elevens arbete för att uppnå målen och att eleven har rätt att fullfölja sin utbildning som den är beskriven i studieplanen (Skollagen 1985:1100).

11.4 Motivation

Ett stort problem för personalen på skolor med individuella program är att eleverna till största delen inte är motiverade att gå där. Eleverna är skoltrötta och vill helst slippa att gå till skolan anser lärare på Annelundskolan. Många av eleverna har sedan tidigt i grundskolan tråkiga erfarenheter med allt från inlärningsvårigheter till mobbning. Kuratorn på Magleskolan förstår elevernas avighet till skolan och säger: "om jag varit elev och gått ut nian och misslyckats, rejält som en del gjort, att då komma hit och erbjudas att få göra om misslyckandet igen/.../ Det krävs för mycket av eleverna". Båda skolorna tror att elevernas skoltrötthet går att påverka med hjälp av praktik, antingen att eleven praktiserar hela veckan eller kombinerar med studier. På Annelundskolan brukar de vid inskrivningssamtalet rekommendera heltidspraktik till att börja med om eleven är skoltrött, efterhand får eleven när den är mogen börja läsa. Man försöker att inte påverka eleverna utan de ska själva få bestämma hur mycket de ska studera och vilka ämnen.

Även på Magleskolan anser man att praktik är nyttigt. Studie- och yrkesvägledaren säger: "Många har sådan dålig erfarenhet från sin grundskola och just att kombinera skola och praktik tror jag ökar motivationen". Vidare tycker hon sig se att praktiken fungerar som motiveringsmetod för studier eftersom eleverna i början av terminen är nöjda med en till två dagar i skolan för att längre fram på hösten vilja läsa mer. För många går praktiken bra i början men sedan kommer vardagen in och de förväntas göra samma sak. Det kan också vara osäkerheten att man inte vill, man vet inte hur man ska förhålla sig på en arbetsplats. Kuratorn på Annelundskolan beskriver problemet med de elever som inte vill ha praktik längre som att: "en första period kan ju vara glassig och allt är helt nytt. Kan man tycka att allting är roligt eller kan man se någon/.../vinst i/.../att faktiskt/.../stå ut i det/.../som kan vara jobbigt?" Hon menar att det är viktigt för eleverna med en träning i att: "man inte bara kan dra så fort det inte passar".

Eleverna känner att deras syn på praktiken skiljer sig åt från skolpersonalens. De beskriver praktiken som något skolan tvunget vill att de ska ha. I början tyckte de att det var skönt att slippa studierna men nu längre in på terminen vill man ta tag i ämnen igen och då är det problem att få läsa så mycket man vill. Resurserna räcker inte till. Eleverna på Magleskolan påpekar att det inte känns motiverande att "gratisarbete". Ofta gör de samma arbete som de anställda men får ingen ersättning. En elev tycker att det är för långa praktikdagar eftersom det på hennes praktik inte finns mycket att sysselsätta sig med. Hon nämner vidare att: "på Annelund är lärarna där hela tiden så det skulle väl gå att studera fler dagar än två i veckan".

Ett annat sätt att arbeta med motivationen på Magleskolan är att eleverna ska bli och känna sig sedda. Lektionerna är uppbyggda av smågrupper, i nära samarbete med läraren, då blir eleven mer uppmärksam än i grundskolans storklasser. Eleverna på Magleskolan bekräftar att de känner sig mer sedda eftersom läraren har mer tid och det är inte så många elever i varje klass. Annelundskolans lärare säger att "många av våra elever har under hela högstadiet suttit i smågrupper hos till exempel special lärare och har känt sig stigmatiserade". Vidare säger hon att undervisning i smågrupper inte förbereder för studier på nationella program där undervisningen oftast sker i storklass.

Det finns de elever där skoltröttheten inte ger med sig och på Magleskolan möter man det genom att ringa och prata med eleven om vad det är som är jobbigt, behövs det lägger man om schemat och kurserna för att göra skolan så attraktiv som möjligt. På båda skolorna är det upp till eleven om och när ett ämne avbryts och när det ska påbörjas igen. Även om det är elevens eget val som styr försöker skolorna motivera eleven, speciellt vid IG i ämnet, att fortsätta. En lärare på Magleskolan säger: "Har någon G och det syns ingen chans till att höja sig då är vi inte speciellt ihärdiga. Då är det bättre att sysselsätta sig med någonting klokt än bara deprimerande". Annelundskolan har en friare attityd, de låter eleven ta konsekvenserna av sitt handlande av valet att avbryta ett ämne. De menar att "eleven i början av terminen säger sig vilja läsa en massa olika ämnen, men att de ofta avbryter de flesta och istället koncentrerar sig på ett eller två ämnen (lärare Annelundskolan)". Eleverna på båda skolorna tycker att det är bra att läsa några ämnen åt gången, just för att de inte känner sig splittrade och att de slipper ha prov i olika ämnen samma dag. De tycker dock att lärarna har väldigt låga krav på eleverna. "De tror nog att vi inte kan något, eleverna tar efter och presterar inte mer än det som behövs. Jag skulle vilja ha högre krav."

På Magleskolan försöker man även stimulera en god kamratskap både mellan elev/elev och elev/lärare. "Om eleven trivs och har kamrater då har man vunnit mycket. Det är just för att träffa kompisar som de kommer till skolan" säger Magleskolans kurator. Som ett led i att bygga upp kamratrelationer och självkänsla har man under hösten startat upp kill- respektive tjejkurser och diskuterar värderingsfrågor. Detta har visat sig från tidigare år vara uppskattat av eleverna. På Annelundskolan har man inga schemalagda moral- och etiklektioner. Läraren säger: "Jag tror/.../att man lätt blir lite överambitiös med det där. Vi är pedagoger och inte utbildade på att stärka självkänsla i några speciella hokusfokus kurer. De som höll på med en massa sånt, de misslyckades oftast". Anledningen till misslyckandena berodde, enligt henne, på att eleverna är motiverade till att höja sina betyg och inte sin självkänsla. Båda skolorna har i sitt försök att minska skoltröttheten, blandat upp de teoretiska ämnena med mer kreativa och skapande ämnen, till exempel bild eller musik och ateljé.

11.4.1 Diskussion

Dessa elever som varit skoltrötta i högstadiet och nu är rädda för att göra om misstaget kan om man ser till utvecklingsekologisk teori må bra av att vara med och bestämma över sin utbildning. Enligt den utvecklingsekologiska teorin växer eleverna med ansvar och skolorna vi varit på beskrev att de vid inskrivningssamtalet tillsammans med eleven planerar studierna. Eleverna känner dock inte att detta samtal är något givande. Om eleverna känner att det verkligen är deras val, inte lärarens eller studie- och yrkesvägledarens, då ökar kanske känslan av medverkan och ansvar?

När det gäller att avbryta ämnen menar Annelundskolan att eleven måste göra egna val, gymnasiet är frivilligt. Om detta är medvetet för att eleverna ska känna ansvar för sin utbildning eller man inte anser sig ha tid att motivera, är svårt att säga. Klart är att det är lätt för eleverna att avbryta ett ämne utan att lärarna reflekterar över detta. Är detta bra för eleverna? Eleverna säger att kraven är låga från lärarnas sida. Det är för lätt att bli godkänd. Eleverna verkar medvetna om att de klarar av de individuella programmen men är mer oroliga om de är förberedda för de nationella. Hultqvist nämner i sin avhandling att de elever som "skydde" regler och anvisningar i högstadiet är de som tycker, paradoxalt nog, att de individuella programmen är för "slappt" (Hultqvist, 2001).

Elever och lärares olika syn på praktikens verkan på motivationen leder till missförstånd. Eleverna vi pratade med ville ha mer studier och mindre praktik. De kände att de gratis

arbetade och de var ju här för att utbildas. När eleverna känner att de vill utöka antalet dagar med studier och detta inte går att lösa kan man förstå att de börjar tröttna på praktiken. Svårigheterna med detta kan vara att alla elever inte vill studera mer, det kan vara andra faktorer som ligger bakom att de inte vill praktisera längre. Ungdomar idag lever i en tid då det händer saker hela tiden. Är man på en arbetsplats och det börjar bli rutin är det inte så glassigt längre som kuratorn på Annelundskolan sa. Hur motiverar man dessa elevers problem? Genom att byta praktik två gånger per termin eller fler dagar med studier? Ersättning till de som inte får någon?

11.5 Undervisning

Studie- och yrkesvägledarna på båda skolorna säger att de flesta eleverna går på skolan två dagar i veckan och är ute i praktik tre dagar. På frågan om man kan studera fem dagar i veckan säger de att det kan man inte på grund av att det saknas resurser. Personalens uppfattning är att eleverna är nöjda med två dagar i skolan och att de vill till praktiken. De elever som blev tillfrågade skulle gärna vilja studera på heltid, alltså minska ner på praktiken eller ta bort den helt, för att snabbare bli behöriga till ett nationellt program. Eleverna på Magleskolan säger att de fick information om att det gick bra att gå i skolan fem dagar i veckan men i praktiken fungerade det inte. Det tror att anledningen till detta är att: "de (personalen) vill att hälften ska vara ute på praktik och hälften på skolan för att det ska gå ihop."

Elevens studieplan ligger till grund för hur elevens skoldag ser ut. Personalen nämner studieplanen som ett papper som tas fram ibland av lärarna för att kontrollera om eleven är på rätt väg eller om målet kanske är för högt ställt och då ska revideras. Studie- och yrkesvägledaren på Magleskolan säger: "att det är överskattat det här med studieplan. Det låter fint men i verkligheten fungerar det inte. Det finns inte tid eller möjlighet att ha alla studieplaner aktuella". Eleverna säger att: "Målet här är att bli godkänd så det kvittar vad som står på ett papper." De säger vidare att de inte sett sin studieplan sedan utvecklingssamtalet i början av terminen.

I klassrummet är arbetet upplagt lite olika mellan skolorna. På Annelundskolan ser en skoldag ut så att varje elev arbetar enskilt efter sin individuella arbetsplan. I den har lärarna skrivit vad som måste tas igen för att uppnå godkänt i ämnet. På lektionerna är lärarna två och de går runt bland eleverna. Eftersom eleverna arbetar med olika ämnen har man ingen gemensam

genomgång på "tavlan", men man kan ibland ha en diskussion om något aktuellt ämne. En elev tyckte att: "Tisdags och torsdags gruppen är rörig. Det är mycket folk. Alla vill ha hjälp och lärarna springer runt. En del elever lyssnar på musik i hörlurar så högt att de stör." Andra elever tyckte att det var skönt att arbeta självständigt och om de kör fast frågar de först bänkkamraten annars sitter man bara och väntar eller pratar med kompis. "Det gör inget att man sitter och pratar för det är lätt att bli godkänd. Alla blir godkända, bara man gör det som står på den individuella arbetsplanen." Eleverna på Magleskolan håller med om att kraven för godkänt känns lägre på de individuella programmen och skulle vilja att kraven höjs. Vidare säger Annelundseleverna att en anledning till att det känns bra att arbeta som de gör är att det är inget tvång "Vill man ta det lugnt en dag kan man det".

På Annelundskolan har man ett ämne gemensamt och det är engelska. Eleverna berättade att här har de ofta gruppuppgifter som ska vara klara vid lektionens slut. En elev berättade att: "Det är bra att vi har diskussioner och grupparbete i engelskan. Vi skulle ha haft mycket mer av det i de andra ämnena för det behöver vi sen på gymnasiet". En annan elev tror inte det blir några problem för: "nu har man haft det lugnt ett år och då pallar man det tuffa, tror jag."

På Magleskolan, i gruppen där alla har godkänt men vill läsa upp betygen, arbetar man mer traditionellt som på högstadiet med en genomgång av läraren för att sedan arbeta vidare enskilt eller med gruppuppgifter. Eleverna tycker detta är bra för på de nationella programmen måste man ju våga prata inför fler. I övriga grupper är enskild undervisning vanligast.

En anledning till att eleverna anses lågpresterande i grundskolan kan vara att man där har en undervisningsform som inte passar dem. Undervisningsformer som kräver av eleven att våga tala inför hela klassen, är något som elever med låg självkänsla ofta har svårt för (Gunnarson, 1999). På Magleskolan där grupperna är små är pressen inte lika stor och eleven kan i den lilla gruppen träna sig att tala inför folk. På Annelundskolan är grupperna större, detta eftersom man inte tror på att sätta eleverna i smågrupper.

På frågan om eleverna tycker att det är någon skillnad mot högstadiet är eleverna överens om att det är ett lugnare tempo på undervisningen. "Det är lättare att få godkänt kanske eftersom man vet i sin arbetsplan vad man måste gå igenom för att bli godkänd." Eleverna på Magleskolan anser att: "Lärarna är bättre och roligare." På Annelundskolan håller eleverna

med men skulle vilja ha någon yngre lärare som lättare kan sätta sig in i ungdomars situation och för att lättare kunna prata om sådant som rör ungdomar.

11.5.1 Diskussion

Eleverna som blev intervjuade på Magleskolan hade gärna läst fem dagar i veckan och sluppit praktiken, de tyckte sig minnas information om att detta var möjligt men verkligheten är en annan. Efter att ha läst skolans hemsida där det står "Du har möjlighet att kombinera studier med praktik i olika omfattning" förstår man att de känner sig lurade (Magleskolans hemsida). Informationen säger inte att du måste praktisera och kan således uppfattas som missvisande. Det vore intressant att veta på vilka grunder skolorna valt att utforma den studie- och praktikkonstellation de har? Tar den bäst till vara elevernas utvecklingsförmåga eller är det med hänsyn till ekonomiska resurser?

Målet med de individuella programmen är att leda till vidare studier (Skollagen 1985:1100) och om elevernas motivation ökar till studier fem dagar i veckan, varför tillvara tar skolan inte detta?

Den största skillnaden mellan skolorna är i vilken form undervisningen bedrivs och båda menar att deras sätt är mest effektivt. Enligt forskning gjord av Barker/Wright, Kansasskolan, (Andersson, 1986) finns det inga resultat som pekar på att undervisning i smågrupper skulle vara mer effektiva än i storklass. Det man sett är att läraren upplever smågrupper som bättre eftersom det i en liten grupp krävs färre läraringripanden. Det är dock lättare för läraren att lära känna och bedöma eleverna i en mindre grupp (Andersson, 1986). Några elever tycker att skolan är "slapp och att det krävs för lite arbete för att få godkänt". Frågan är om det är någon skillnad i betygskriterierna beroende på var man läser. Svaret är entydigt nej, målen eleverna ska ha uppnått är nationella, tolkningen däremot ligger hos betygsgivande lärare (Individuella programmet, 2001).

Vad båda skolorna har gemensamt är att de har en elevorienterad pedagogik istället för ämnesorienterad, eftersom eleven har inflytande över sin utbildning och aktivt måste söka kunskap. Andersson menar att "elever borde.../få prova en roll, vilken gradvis ställer höga krav på eget handlande i linje med dess mål (Andersson, 1986)". Tanken med att eleven växer med ansvar fungerar även sett ur utvecklingsekologiskt perspektiv eftersom om eleven utvecklas kan den interagera mellan sina olika system på ett positivt sätt.

12. UPPFÖLJNING OCH STATISTIK

Studie- och yrkesvägledaren på Annelundskolan säger att hon inte har någon direkt uppföljningsverksamhet över elever som hoppar av gymnasiet men hon påpekar att de märker på antalet elever som avbryter. Dessa elever kommer tillbaka till Annelund. Hon säger att hon lätt kan ta fram statistik åt oss men det visar sig sedan att det inte går, det skulle bli ett för omfattande arbete. På Magleskolan har man inte heller någon statistik eller uppföljning. Studie- och yrkesvägledaren nämner en siffra hon hört, 18 % av de elever som efter individuella programmet fullföljer ett nationellt program inom fyra år.

12.1 Hur många elever har gått ett individuellt program sedan starten?

1993 gick ca 5 % direkt från grundskolan till ett individuellt program. Fram till och med 1997 höll sig den siffran för att 1998 öka till 8 %. Detta år trädde behörighetsreglerna till gymnasieskolan i kraft, det vill säga kraven på godkända betyg i svenska/svenska som andraspråk, engelska och matematik. År 1999 och 2000 håller sig siffran på 8 % (Individuella programmet, 2001). Fram till år 2002 har antalet elever som efter grundskolan börjat på ett individuellt program successivt ökat. Vårterminen 2002 var det drygt 15 % av alla förstaårs elever på gymnasiet som började ett individuellt program (Larsson, 2002).

Statistiken kan vara missvisande eftersom många elever avbryter nationella program och flyttar över till ett individuellt program. Denna överflyttning kan ske när som helst på terminen (Individuella programmet, 2001). Siffrorna i föregående stycke berör endast de elever som gått direkt från grundskolan till ett individuellt program.

En tredjedel av de elever som går ett individuellt program går inte vidare till ett nationellt program. Anledningen till detta kan vara att; eleverna vill, men deras möjligheter är små på grund av kunskapsbrist från tidigare skolgång eller inlärningssvårigheter, eleverna vill inte, de har andra mål eller eleverna vet inte vad de vill de har svårt att välja och har bristande motivation och studieproblem (Skolverket Dnr 2000:1838).

12.2 Hur många elever går över till ett nationellt program?

Andelen elever som efter ett år på ett individuellt program går över till ett nationellt program är ca en tredjedel, denna andel har minskat något de senaste åren. Övriga elever har man delat in i tre grupper; de som registrerat att de avbrutit eller gjort uppehåll i studierna, de som går årskurs 2 på ett individuellt program och de som det saknas uppgift om. Andelen elever som

går årskurs 2 och de som det saknas uppgifter om har ökat de senaste åren (Individuella programmet, 2001).

Av de 30 % som efter ett år befinner sig på ett nationellt program är det ca 15-19 % som fyra år senare lämnat gymnasieskolan och fått ett slutbetyg (Individuella programmet, 2001).

Denna siffra bekräftas av en skrivelse från regeringen. Där skrivs det att 17 % av de elever som gått ett år på ett individuellt program och sedan gått över till ett nationellt program som fått slutbetyg efter fyra år (Regeringen Skr.1998/99:121).

13. SAMMANFATTNING

Syftet med uppsatsen var att undersöka hur individuella program fungerar och hur man blir antagen. Vi intervjuade studie- och yrkesvägledare på två grundskolor, Tolvåkerskolan i Löddeköpinge och Järnåkraskolan i Lund, för att få kunskaper om hur grundskolorna arbetar med valet till gymnasiet. Vidare intervjuades skolpersonal på två skolor med individuella program, Annelundskolan i Kävlinge och Magleskolan i Lund, för att få veta hur skolorna arbetar för att uppnå målen med individuella program. Elever på sistnämnda skolor intervjuades för att ur deras perspektiv se hur de uppfattar sin skolgång.

Resultatet vi nådde gällande tillvägagångssättet vid ansökan till gymnasiet var ganska lika mellan skolorna. Det vill säga i Kävlinge och Lunds kommun söker man inte till det individuella programmet utan de elever som inte kommer in på ett nationellt program erbjuds en plats på en skola med individuella program.

Bemötandet av eleverna på de individuella programmen skiljer sig åt. På Magleskolan använder man sig av tre veckor vid terminsstarten för att lära känna varandra, göra en gruppindelning och att genomföra inskrivningssamtal där den individuella studieplanen upprättas. Eleverna hade en avvikande mening och ansåg att introduktionen gick åt till gruppindelning samt att de först i november hade skrivit sina studieplaner. På Annelundskolan använder man den första veckan till inskrivningssamtal med upprättande av den individuella studieplanen för att sedan börja direkt med studierna. Att man började snabbt med studierna tyckte eleverna var bra men de var tveksamma till inskrivningssamtalet och studieplanen och ansåg att det gjordes på ett bristfälligt sätt.

På båda skolorna anses praktik kunna återskapa motivationen. Eleverna säger emot detta och menar att även om de är motiverade till mer studier känner de sig tvingade att praktisera. Som eleverna ser det kan det leda till att man tappat motivationen helt istället. Magleskolan arbetar i små grupper nära läraren för att eleverna ska bli sedda, vilket eleverna bekräftar känns bra. På Annelundskolan arbetar eleverna i större grupper eftersom personalen anser att smågrupper inte främjar vidare studier där klasserna oftast är större.

Undervisningen på ett individuellt program skiljer sig åt genom att ha få ämne. Man arbetar i ett lugnare tempo och varvar med praktik. Vanligast är tre dagar praktik och två dagar studier i veckan. Elevernas individuella studieplaner ligger till grund för hur elevernas arbetsdag ser ut. På Annelundskolan arbetar eleverna mestadels enskilt och på Magleskolan arbetar man i vissa grupper mera traditionellt. Eleverna känner sig nöjda med upplägget, att det är de som bestämmer.

Enligt statistiken visar resultatet inte det riksdag och regeringen velat uppnå med det individuella programmet. Antalet elever som börjar på ett individuellt program direkt efter grundskolan har ökat och är nu 15 %. Av dessa går ca en tredjedel över till ett nationellt program efter ett år. Ca 17 % av dessa går ut efter fyra år med ett slutbetyg från gymnasiet.

14. EGNA REFLEKTIONER

Under arbetets gång hamnade vi i olika diskussioner och sparade några som vi vill delge läsarna.

Tanken med ett individuellt program är att förbereda eleven för vidare studier. Vi diskuterade om individuella program fungerar för alla typer av elever. Vi fann att för elever som går individuella program i syfte att läsa upp godkända betyg kan det vara en genväg till ett nationellt program. Elever som istället påbörjar sina gymnasiestudier på sitt andrahandsval, missar denna genväg. Genom att läsa ett år på individuella program kan man spara många år av studier istället för att läsa på Komvux eller att skriva Högskoleprovet.

Lärarnas attityd är ett ämne vi diskuterat, speciellt att lärarna inte tror på elevernas kapacitet. En lärare sa vid intervjun att: "naturvetenskapliga- och samhällsvetenskapliga programmet är uteslutet för våra elever". Varför? Har man inte tappat tron på eleverna då? Vi tolkar det så eftersom anledningarna till att gå individuella program kan vara många fler än att eleven inte

är "tillräckligt" begåvad för att klara av naturvetenskapliga- och samhällsvetenskapliga program. Hultqvist skriver i sin avhandling att man genom att skapa mindre klasser, färre ämnen, inga läxor, friare val, kort sagt det som förknippas med en "riktig" skola skapar en annorlunda skola. Man befäster bilden av att eleverna är "svaga" och därmed kan uppfatta sig som särbehandlade. Eleverna påverkas av omgivningen (Hultqvist, 2001). Är det så att lärarna blir påverkade av eleverna och behandlar alla lika kunskapsmässigt? Eleverna efterlyser mer struktur, de tycker att skolan är för slapp.

Ett annat ämne är uppföljning och utvärdering av skolverksamheten. För att få klarhet i om verksamheten de bedriver fungerar bra borde det vara i skolornas eget intresse att göra utvärderingar. Uppföljningen som finns för tillfället är att lärarna på skolorna säger att "vi har eleverna i minne". Facit av statliga utredningar visar att få av dessa elever går ut med ett slutbetyg från ett nationellt program, de borde kanske fundera på om arbetet är upplagt på rätt sätt?

Även om eleverna blir godkända på individuella program har man inte alltid förberett dem tillräckligt för nationella. För dessa elever kan individuella program vara en skenväg, de blir behöriga till nationella program men kan ha svårt att klara förändringen mellan olika studiesätt. Kanske behövs det ett annat koncept för att eleven ska nå ett mer positivt resultat vid avslutade studier på ett nationellt program. Intressant att nämna är att gymnasiekommittén tillsatt av regeringen, har lagt fram ett förslag om att alla elever ska komma in på sina förstahandsval till gymnasiet oavsett betyg (Platsgaranti på gymnasiet föreslås. 021112 SDS). Möjligen är gymnasiekommittén inne på en lösning, även om det kommer att krävas mer resurser av både ekonomiskt och personellt slag. Givetvis kan man diskutera framkomna resultat men vad som är absolut viktigast är hur eleverna upplever tiden på de individuella programmen. De elever vi pratat med hade visserligen en del förslag på förändringar, men trivdes som helhet och var positiva till framtiden. Många av dem hade återfått studielusten och märkt att de kan ta till sig ny kunskap. De flesta hade också planerat att studera vid ett nationellt program till hösten. Tas detta med i beaktningen om huruvida skolorna nått ett av sina mål med verksamheten, så har de lyckats.

Som avslutning kan vi nämna att vi hade en tanke, att via lokala styrdokument (främst den lokala arbetsplanen) se om skolorna arbetar som de planerat. Detta gick tyvärr inte att genomföra då vi stötte på problem när skolorna inte ville skicka ut sina arbetsplaner, som är

offentliga. När vi väl fick dem efter en del påtryckningar var det för sent i uppsatsskrivandet. Svårigheterna att få ut styrdokumentet väckte hos oss frågan om elevernas rättssäkerhet. Elever kan vara en utsatt och sårbar grupp och det är därför viktigt att samhället får en inblick i skolverksamheten som ett sätt att säkerställa att lagar och förordningar efterföljs. Skolan får inte bli en stängd verksamhet.

KÄLLFÖRTECKNING

Andersson, B-E (1986). *Utvecklingsekologi*. Lund: Studentlitteratur

Denscombe, Martyn (1998). *Forskningshandboken - för småskaliga projekt inom samhällsvetenskaperna*. Lund: Studentlitteratur

Gunnarsson, Bernt (1999). *Lärandets ekologi*. Lund: Studentlitteratur

Hultqvist, Elisabeth (2001). *Segregerande integrering*. Göteborg: Elanders Graphics Systems

Individuella programmet (2001) Skolverket: Centraltryckeriet Borås 2001

Larsson, Hans Albin (2002). *Skola eller kommunal ungdomsomsorg*. Angered: Elanders Graphics Systems

Magleskolans hemsida. <http://www.magleskolan.lund.se/>

Platsgaranti på gymnasiet föreslås. (021112) Sydsvenska Dagbladet. Malmö

Regeringen Skr. 1998/99:121. *Utvecklingsplan för förskola, skola och vuxenutbildning - samverkan, ansvar och utveckling*. <http://www.regeringen.se/>

Skollagen 1985:1100. *Sveriges Rikes Lagar*

Skolverket Dnr2000:1838. *Utan fullständiga betyg - varför når inte alla elever målen. Rapport 202*. <http://www.skolverket.se/>

Skolverket Dnr2000:3153. *Efter skolan. Rapport 223*. <http://www-skolverket.se/>

SOU 2000:39 *Välfärd och skola*. <http://www.regeringen.se/>

Övriga källor

Annelundskolan

Elever

Kurator, Sara Liljenberg

Lärare, Inga Westerlund

Studie- och yrkesvägledare, Pia Lord

Järnåkraskolan:

Studie- och yrkesvägledare, Lars Kåraholm

Magleskolan

Elever

Kurator, Karin Bertilsson

Lärare, Dan Jäger

Studie- och yrkesvägledare, Rose-Marie Gudmunsson

Studie- och yrkesvägledare, Eva-Lena Jönsson

Tolvåkerskolan:

Studie- och yrkesvägledare, Anita Persson

BILAGA 1

SYV: Underlag till intervju på Tolvåkerskolan och Järnåkraskolan. (Grundskola)

- När börjar man fundera/prata om valet till gymnasiet?
- Elever med IG i de behörighetsgivande ämnena och som ev skulle kunna gå ett IV program, när börjar man med dem?
- Föräldrainformation?
- Väljer eleverna själva eller måste de "styras" in?
- Hur går antagningen till rent praktiskt?
- Vilka går eller söker till IV?
- Kan hur många som helst gå på IV?
- Får man gå var som helst?
- Hur brukar eleverna själv se på IV programmet?

SYV: underlag till intervju på Annelundskolan och Magleskolan. (Gymnasieskola)

- Hur arbetar du? Antal elever du har ansvar för?
- Vad och vem styr ditt arbete?
- Hur arbetar man mot elevens mål? Med vem? Vad? Studieplan?
- Hur arbetar man med elevens motivation? När? Var?
- Hur tror du eleverna känner för att gå på IV? Varför?
- Har alla praktik? Hur många dagar? Måste man ha praktik?
- Har ni någon statistik/utvärdering från elever som gått här? Resultatet?

BILAGA 2

Kurator: underlag för intervju på Annelundskolan och Magleskolan.

- Hur arbetar man som kurator på IV? Ansvar för hur många elever? Pratar med alla, hur ofta?
- Hur tror du eleverna känner det för att gå här? Hur de ser på IV?
- Vad arbetar man mest med? Skolarbete, motivation, gemenskap...
- Hur fungerar praktiken?
- Har du någon uppfattning om hur det går för eleverna efter IV?

Lärare: underlag för intervju på Annelundskolan och Magleskolan.

- Hur lägger man upp arbetet på IV? Hur ser klassen ut? Antal, könsfördelning, ålder?
- Vad och vem styr ditt arbete?
- Hur arbetar man med studieplanen?
- Föräldraengagemanget?
- Arbetar man med motivationen eller bara med studierna? Hur? När?
- Har du någon uppfattning om hur det går för eleverna efter IV?

BILAGA 3

Elever: underlag för intervju på Annelundskolan och Magleskolan.

- När började du här? Har du praktik? Hur många dagar? Är det bra eller dåligt?
- Hur trivs du? Vad är det som är/inte är bra? På vad sätt?
- Märker du någon skillnad från högstadiet? Vad?
- Hur är gruppen - trivs ni ihop, stökig, tyst o lugn?
- Hur arbetar ni i klassen tex en sv lektion?
- Vad gör ni när ni kör fast? Får man vänta länge på hjälp? Vad gör man då? Hade det varit bättre att jobba på ngt annat sätt? Hur? Varför?
- Har du ngn studie/handlings plan? Hur gjordes den? Arbetar du efter den? Har den ändrats ngn gång? Tittar ni på den ngn gång?
- När man inte läser eng, sv, ma vad gör man då? När? Hur? Vem håller i det?
- Hur hög är ambitionsnivån? Höga/låga krav?
- Om låga, vill du att kraven ska vara hårdare? Varför?
- Om höga, för höga? På vad sätt?
- Känner du dig motiverad att läsa ett nationellt program? Vad vill du annars göra?
- Tror du IV programmet hjälper dig att komma dit du vill? På vilket sätt?
- Om du fick bestämma skulle man behålla IV programmet som det är eller förändra det och i så fall hur?